

Байда князь Вишневецький

(Драма, 1553 — 1564)

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Байда, князь Дмитрій Вишневецький.

Тулчинський Самійло, його чура, а потім побратим.

Дворяне-побратими.

Посел Московський.

Посел Турецький.

Панцерний боярин.

Козаки-нетяги.

Козаки-дуки.

Радько Гузир, на прізвище Турецький Святий.

Хома Пиндюр, на прізвище Плахта.

Ганжа Андибер, гетьман Запорозький.

Костир, безрукий козак-характерник.

Козаки-січовики, козаки-зимовчаки, козацькі чури, громадські мужі, кобзар, посланці і вістовці.

Великий візир.

Сераскир.

Капудан-баша.

Беглербек.

Замковий ага.

Княгиня Вишневецька,

Байдина мати.

Катруся, її небога.

Настя Горова, шинкарка степова.

Настина наймичка.

Сцена в Вишневці над Горинню, на степу Вишневецькому, в Цариграді, на Босфорі і в Великому Лузі.

ПРОЛОГ

Три сотні й два десятки літ минуло,
Як згас у муках дух правдивий Байди,
А серце в нас лицарське не заснуло:
Так само на землі жадає правди.
Боронючи народну Гіпокрену, [1]
Духовну зброю без устанку носим
І се на лицедійную арену
Свою борбу за правду переносим.
О музо Мельпомено, [2] правди мати!
Дай нам тобі достойно послужити,
Народний дух з занепаду підняти,
Гасителів його посоромити
Нехай велика, люба нам тінь Байди
Од нас лица свого не одвертає,
Нехай признає в нас героїв правди
І на борбу святу благословляє!

АКТ ПЕРВИЙ

СЦЕНА ПЕРВА

Вишневець. Дуброва під замком.

Виходить Байда, за ним Тульчинський з кобзою.

Байда

У мене в грудях серце б'ється рівно...
Султане, цісарю, королю, царю!
Ваш гнів мене довіку не злякає
І ваші милості мене не куплять.
Чи жизнь, чи смерть, чи рай, чи пекло люте,
Про все байдуже Байді Запорожцю.
Обійме смерть він, жарко поцілує,
Коралями кістяк її закрасить
І завітчає голомозу пишно.
А жизнь — мов оковитої горілки
Коряк жемчужно-бульбашної вип'є...
Чого ж хоробре, рівноваге серце
Злякалося хмурних очей дівочих,
Їх погляду сумного та гнівного?
Великого коліна ти панятко,
Княжа Острозьке, Ізяславська вітка... [3]
Я — Руський князь з Олега й Святослава,
Що Цариградом пишним колотили.
Твої маєтності... Я маю ширші.
Мій Вишневець повеліває світом:
Велить султанові благати Байду,
Цареві — звати в гості гайдабуру.
Та мати сина з дому проганяє
І турчином, і москалем лякає...

Гей, заспіваймо, чуро, про козацтво,
Про наше вольне, як наш дух, лицарство!
(Бере в Тульчинського кобзу).

Співають:

Гомін, гомін по дуброві... [4]

Туман поле покриває...

Мати сина проганяє:

«А йди, синку, пріч від мене,

Нехай тебе турчин візьме».-

«Мене, нене, турчин знає,

Сріблом-злотом наділяє».

Гомін, гомін по дуброві...

Туман поле покриває...

Мати сина проганяє...

«А йди, синку, пріч від мене,

Нехай тебе москаль візьме».-

«Мене, нене, москаль знає,

Давно в гості закликає.

А в москаля добре жити:

Ласо їсти, гірко пити,

Бусурмена в полі бити...»

Тульчинський

Мій князю й батьку! на твоїй досаді

Будує чура твій свою надію.

Заручено тебе ще малолітком,
І дух козацький не злюбив неволі.
Тобі здається, наче рідна мати
Тебе примусом з дому проганяє,
І молодецьке серце вольне, горде
До іншої, до кращої палає.
Для мене ж над Катрусину уроду
Нема краси, ні любого звичаю:
Мені Катруся — мов зоря в погоду,
Мов чиста благовісна квітка з раю.

Байда

(загадавшись, перебирає струни. Співає).

Летить орел против сонця,
Згорда позирає:
Хто не знає закохання,
Той щастя не знає.
Пливе козак через море,
В морі потопає:
Хто не знає закохання,
Той журби не знає.
Ні, струни сі ослабли, занімили
В моїм буянні кримськими степами,
В гонитвах за прудкою татарвою,
За дикими бахматами-вітрами. [5]

Одна струна дзвінить потужно в мене,
Мов те піро орлине против бурі;
Мов Чорне море грає-заглушає
Всі інші співи на моїй бандурі.

(Співає).

Гомін, гомін по дуброві...
Туман поле покриває...
Мати сина проганяє...
Виходить княгиня Вишневецька з Катрусєю.

Княгиня

Мій орле сину! де твій розум дівся?
Щоб я тебе та з дому проганяла!
Жене тебе не мати з дому, синку,
А вольна воля, самохіть козацька,
Що на Низу, мов болесті, набрався,
Проявою в Литві й на Русі стався.

Байда

Моєї болесті, голубко-нене,
Козацтво низове не знає звуку.
Воно коралі, жемчуги турецькі
Дарує з жарту степовій шинкарці.

Княгиня

А ти ж хіба не з жарту, синку, співом
Про любовці сумні — гаї сповняєш?